

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Ενότητα 5: Η κοινωνική διάσταση της καινοτομίας ως μοχλός της αειφορίας

Αφροδίτη Παπαδάκη-Κλαυδιανού
Τμήμα Γεωπονίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η κοινωνική διάσταση της καινοτομίας ως μοχλός της αειφορίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας (1)

1. Η έννοια της καινοτομίας.
2. Η έννοια της «δικτύωσης».
3. Δικτύωση για την καινοτομία.
4. Γνώση και καινοτομία.
5. Το νέο «παράδειγμα» της αγροτικής ανάπτυξης.
6. Μάθηση και καινοτομία.

Περιεχόμενα ενότητας (2)

7. Κοινωνική οργάνωση της καινοτομίας και αειφορία στον αγροτικό χώρο.
8. Πολυδραστηριότητα και καινοτομία.
9. Ο ρόλος του αγρότη.
10. Καινοτομία και κοινωνικά υποκείμενα.

Σκοποί ενότητας

- Προσδιορισμός της έννοιας της καινοτομίας και των ειδών των καινοτομιών.
- Καθορισμός της έννοιας της δικτύωσης και της σημασίας της για τη διάδοση μιας καινοτομίας.
- Προσδιορισμός της σχέσης της γνώσης με την καινοτομία.
- Κατανόηση της σχέσης της καινοτομίας με την αειφορία στον αγροτικό χώρο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εισαγωγή στην έννοια της καινοτομίας

Η έννοια της καινοτομίας (1)

- Σύμφωνα με τη θεωρία της «**διάχυσης των καινοτομιών**» που αναπτύχθηκε στις δεκαετίες του 60 και 70, καινοτομία ορίζεται:
- «**μια ιδέα ή πρακτική που θεωρείται ως καινούρια από το άτομο**».
- Δεν ενδιαφέρει από την πλευρά της ανθρώπινης συμπεριφοράς εάν μια ιδέα ήδη υπάρχει κάπου αλλού, είτε χρονικά είτε τοπικά.
- Εάν μια ιδέα φαίνεται ως καινούρια σε κάποιο άτομο, τότε για το άτομο αυτό αποτελεί καινοτομία.

Η έννοια της καινοτομίας (2)

- Η τεχνική αλλαγή και η ανάπτυξη θεωρήθηκαν ότι προέρχονται από την υιοθέτηση τεχνικών καινοτομιών από πλευράς των γεωργών.
- **Πηγή** αυτών των καινοτομιών είναι η επιστημονική **έρευνα** και ανάπτυξη, ενώ σε **ρόλο ενδιάμεσου** εμφανίζονται, στην περίπτωση της γεωργίας, οι υπηρεσίες των Γεωργικών Εφαρμογών.
- Επιπλέον , η **κοινωνική αλλαγή** γίνεται ευρύτερα αντιληπτή ως μια γραμμική διαδικασία που συνίσταται από τρία στάδια: την ανακάλυψη, τη διάχυση και τα αποτελέσματα.

Βιομηχανία και καινοτομία

- Στο χώρο της βιομηχανίας οι ερευνητές ανέπτυξαν πιο εκλεπτυσμένα μοντέλα μελέτης της καινοτομίας.
- Έτσι, στο αποκαλούμενο ως «**ολοκληρωμένο μοντέλο** της καινοτομίας» τονίζονται οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ μεγάλου εύρους «**τεχνολογικών πλεγμάτων/δικτύων**».
- Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, **γύρω** από σημαντικές **τεχνολογίες** αναπτύσσονται **πλέγματα καινοτομιών** και εφαρμογών που διαδίδονται προς διαφορετικές κατευθύνσεις.

Η έννοια της «παρακινούμενης καινοτομίας»

- Σύμφωνα με την «παρακινούμενη καινοτομία» οι παραγωγοί παρακινούνται από τη μεταβολή των σχετικών τιμών (του κόστους) στη χρήση εναλλακτικών τεχνικών, στη βάση των οποίων θα είναι δυνατή εξοικονόμηση των σπάνιων πόρων της παραγωγής.
- Διαπιστώνεται ότι η τεχνική αλλαγή δεν έχει εξολοκλήρου έναν χαρακτήρα παρακίνησης.

Η έννοια της τεχνικής αλλαγής

- Κατά συνέπεια, η τεχνική αλλαγή ορίζεται ως κάθε **αλλαγή** στους **συντελεστές παραγωγής** που προκύπτει από σκόπιμες δραστηριότητες χρήσης των πόρων οι οποίοι κατευθύνονται προς την ανάπτυξη νέας γνώσης που ενσωματώνεται σε σχέδια, υλικά ή οργανώσεις.
- Η προσέγγιση αυτή έχει συνεισφέρει στην έρευνα των οικονομικών προϋποθέσεων που διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν την καινοτομία.

Η έννοια της «δικτύωσης»

- Μια πιο πρόσφατη προσέγγιση είναι αυτή της «δικτύωσης».
- Σύμφωνα με αυτήν, ιδιαίτερη **σημασία** δίνεται στη **συνεργασία** για την καινοτομία και ιδιαίτερα σε στοιχεία όπως:
  - Η αμφίδρομη επικοινωνία.
  - Η αλληλεξάρτηση.
  - Η συνεργασία και η συμπληρωματικότητα μεταξύ των δρώντων (ατόμων, φορέων).
- Στη γεωργία, η **συμμετοχική ανάπτυξη** της τεχνολογίας επισημαίνει τις σχέσεις μεταξύ γεωργών, ερευνητών και γεωπόνων για την ανάπτυξη τεχνολογιών κατάλληλων για ένα αειφορικό μέλλον.

Είδη καινοτομιών

- Η έννοια της καινοτομίας **δεν περιορίζεται** μόνο στις τεχνικές καινοτομίες.
- Η καινοτομία πρέπει να γίνει αντιληπτή με έναν πιο ευρύ τρόπο.
- Έτσι, διακρίνεται σε **πέντε** διαφορετικούς τύπους:
  - Νέα προϊόντα.
  - Νέες μέθοδοι παραγωγής.
  - Νέες πηγές προμηθειών.
  - Εκμετάλλευση νέων αγορών.
  - Νέοι τρόποι οργάνωσης μιας επιχείρησης.

Δικτύωση για την καινοτομία

- **Σκοπός** της δικτύωσης για την καινοτομία είναι η **οικοδόμηση** της κοινωνικής ικανότητας για την αποτελεσματική (δια)σύνδεση των προσπαθειών των κοινωνικών υποκειμένων, τα οποία θεωρείται ότι σχετίζονται με την επίτευξη συγκεκριμένων διαδικασιών καινοτομίας.
- Η **κοινωνική οργάνωση** της καινοτομίας μπορεί να γίνει κατανοητή ως περικλείουσα την οικοδόμηση στρατηγικών συμμαχιών μεταξύ υποκειμένων που προτίθενται να ενισχύσουν ένα συγκεκριμένο τύπο καινοτομίας.

Γνώση και καινοτομία (1)

- Στο πλαίσιο αυτό, η γνώση διαδραματίζει κεντρικό ρόλο.
- Τόσο τα **μεμονωμένα** άτομα (οι παραγωγοί) όσο και οι επαγγελματίες **σύμβουλοι** στο γεωργικό χώρο (γεωργοί και γεωπόνοι) αναπτύσσουν κάποιες επαγγελματικές ικανότητες για να αντιμετωπίσουν τις πληροφορίες, να αξιολογήσουν τις εμπειρίες τους και να μάθουν από αυτές.
- Οι **επικοινωνιακές πρακτικές** διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο στη διευκόλυνση τέτοιων διαδικασιών μάθησης.

Γνώση και καινοτομία (2)

- Η δικτύωση μπορεί να είναι επιτυχής στο βαθμό που τα εμπλεκόμενα μέρη έχουν αποκτήσει τις **δεξιότητες** που απαιτούνται για την αποτελεσματική **επικοινωνία** μεταξύ τους.
- Η καινοτομία εξαρτάται από την **ποιότητα** της **επικοινωνίας** και των διαδικασιών μάθησης που προκαλούνται από τις προσπάθειες δικτύωσης των κοινωνικών υποκειμένων που ανήκουν σε σχετικές κοινωνικές πρακτικές.

Το νέο «παράδειγμα» της αγροτικής ανάπτυξης (1)

- Η νέα στρατηγική της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης αποτελεί μια σημαντική αλλαγή ή αλλαγή «παραδείγματος» σε σχέση με τη μέχρι σήμερα θεωρία και πρακτική της ανάπτυξης στον αγροτικό χώρο που στηριζόταν στη βιομηχανικού τύπου ανάπτυξη της γεωργίας.

Το νέο «παράδειγμα» της αγροτικής ανάπτυξης (2)

- Τα **αποτελέσματα** του μέχρι σήμερα κυρίαρχου μοντέλου είναι γνωστά:
  - Μείωση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και των ευκαιριών απασχόλησης.
  - Αυξανόμενη περιφερειακή ανισότητα.
  - Αυξανόμενη ένταση μεταξύ γεωργίας και περιβάλλοντος, τοπίου και ποιότητας, καθώς και ασφάλειας των προϊόντων.

Το νέο «παράδειγμα» της αγροτικής ανάπτυξης (3)

- Η νέα προσέγγιση αφορά ένα μεγάλο εύρος συχνά **αλληλοσυνδεόμενων πρακτικών**, όπως:
  - Η παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών.
  - Η ανάπτυξη νέων αγορών.
  - Η διαχείριση του τοπίου και η διατήρηση νέων περιβαλλοντικών αξιών.
  - Ο αγροτουρισμός.
  - Η βιολογική παραγωγή και η παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας.
  - Νέοι τρόποι μείωσης του κόστους παραγωγής.
  - Η απευθείας πώληση των προϊόντων στους καταναλωτές.

Η προσέγγιση των συστημάτων καινοτομίας

- Η **προσέγγιση** των συστημάτων καινοτομίας εστιάζει την προσοχή της τόσο στην καινοτομία καθαυτή όσο και στο ζήτημα της **μάθησης**.
- Η τεχνολογική καινοτομία είναι ένα ζήτημα παραγωγής νέας γνώσης ή (ανα)συνδυασμού της υπάρχουσας γνώσης με νέους τρόπους.
- Η **μάθηση** με τη μορφή της τυπικής εκπαίδευσης και της αναζήτησης διαμέσου της έρευνας και ανάπτυξης **βρίσκεται πίσω** από πολλές καινοτομίες.

Μάθηση και καινοτομία

- Σε πολλές περιπτώσεις οι καινοτομίες **προκύπτουν** από **διαδικασίες μάθησης** που είναι ενσωματωμένες σε καθημερινές δραστηριότητες.
- Ο **οικονομικός ρόλος** της μάθησης φαίνεται πως αυξάνεται ραγδαία.
- Πολύς λόγος γίνεται για την οικονομία βασισμένη στη γνώση, δηλαδή στη **μαθησιακή οικονομία**.

Συνήθειες έννοιες της καινοτομίας

- Η έννοια της καινοτομίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους.
- Συνήθως όμως συζητούνται οι καινοτομίες στην τεχνολογία και τη διαδικασία παραγωγής προϊόντων που κυριαρχούν στην οικονομική σκέψη και, κατά συνέπεια, συχνά παραβλέπονται οι οργανωτικές καινοτομίες.

Η (νέο)εξελικτική προσέγγιση της καινοτομίας

- Σύμφωνα με τη (νέο)εξελικτική προσέγγιση, οι τεχνολογίες **συνδέονται** με άλλες τεχνολογίες, οικονομικές δραστηριότητες και πρακτικές παραγωγής και χρήσης, καθώς και με μια σειρά θεσμών που όλα μαζί συγκροτούν ένα τεχνολογικό σύστημα ή καθεστώς.

Κοινωνική οργάνωση της καινοτομίας και αειφορία στον αγροτικό χώρο (1)

- Σήμερα, μετά την κρίση του παραγωγίστικου μοντέλου γεωργίας (productivist agriculture), το ζητούμενο για έναν μεγάλο αριθμό αγροτικών νοικοκυριών είναι η **διαφοροποίηση** των **δραστηριοτήτων** της εκμετάλλευσης.
- Η **πολυδραστηριότητα** του αγροτικού νοικοκυριού αφορά τη συνειδητή επιλογή της παραμονής στην ύπαιθρο και το συνδυασμό, μαζί με τη γεωργία, διάφορων μορφών/τύπων απασχόλησης και παραγωγής.

Κοινωνική οργάνωση της καινοτομίας και αειφορία στον αγροτικό χώρο (2)

- Από την άλλη, η πολυδραστηριότητα συμβάλλει ουσιαστικά στη διατήρηση της **ελκυστικότητας** της υπαίθρου.
- Έτσι, καθίσταται δυνατή η παραμονή ανθρώπων στην ύπαιθρο και συνεπώς η ύπαρξη μιας επαρκούς βάσης για τη συντήρηση των υπηρεσιών καθώς και την ανάπτυξη της οικονομίας.

Πολυδραστηριότητα και αιειφορία

- Η πολυδραστηριότητα πρέπει να θεωρηθεί ως **ολοκληρωμένο τμήμα** της αγροτικής ανάπτυξης.
- Η **συνύπαρξη** της **γεωργίας** και άλλων (ικανών να δημιουργήσουν πρόσθετα εισοδήματα) **δραστηριοτήτων** είναι μια κοινά αποδεκτή στρατηγική που διευκολύνει τα αγροτικά νοικοκυριά να αξιοποιήσουν τις πολλαπλές ευκαιρίες που παρουσιάζονται στις αγορές (γεωργικών προϊόντων και εργασίας).

Ο ρόλος του αγρότη

- Ο αγρότης καλείται να **διαχειριστεί ένα σύστημα** που γίνεται όλο και πιο **πολύπλοκο**, εφόσον το ζητούμενο είναι η συμπληρωματικότητα, η αλληλεπίδραση στοιχείων μεταξύ τους, έτσι που το αποτέλεσμα να είναι περισσότερο από το απλό άθροισμα των μερών.
- Ιδιαίτερη επομένως είναι η σημασία που αποδίδεται στην καινοτομία, αφού συνδέεται με την ποιότητα της διερεύνησης για νέες ανάγκες όσον αφορά την αντίληψη και χρήση των πόρων.

Καινοτομία και κοινωνικά υποκείμενα

- Η καινοτομία αφενός μπορεί να θεωρηθεί ότι προκύπτει από την **αλληλεπίδραση** μεταξύ **κοινωνικών** υποκειμένων και αφετέρου πως πρόκειται για μια διάχυτη, **κοινωνική διαδικασία** τόσο ατομικής όσο και κοινωνικής διερεύνησης προθέσεων, προτάσεων και πλαισίων, που οδηγεί σε νέους ή τροποποιημένους ορισμούς των προβλημάτων και των πρακτικών επιλογών για τη λύση τους.

Συμπερασματικά

- Η πορεία προς ένα **αιιφορικό μέλλον** στον αγροτικό χώρο έχει διαπιστωθεί ότι **αφορά**:
  - Τη δημιουργία νέων δικτύων.
  - Την επαναξιοποίηση και τον ανασυνδυασμό των πόρων.
  - Τη συνεργασία και την αναδιάπλαση της κοινωνικής δομής και του υλικού υποβάθρου της.
  - Την ανανεωμένη χρήση του κοινωνικού, πολιτισμικού και οικολογικού κεφαλαίου.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αφροδίτη Παπαδάκη-Κλαυδιανού. «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η κοινωνική διάσταση της καινοτομίας ως μοχλός της αειφορίας». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.

Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS246/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Χρυσάνθη Χαρατσάρη
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ